

REMBRANDT

CARAVAGGIO

24•02•2006 – 18•06•2006

KIJK EN VERGELIJK

DE LEERLING ALS KUNSTKENNER

VOORAF

Het programma *Kijk en vergelijk. De leerling als kunstkenner* is gericht op het goed kijken en vergelijken van werken van verschillende kunstenaars. Rembrandt en Caravaggio staan hierbij centraal, maar ook de kunstenaars die hen voor zijn gegaan en de kunstenaars die zij weer hebben beïnvloed passeren de revue. Deze kunstenaars en hun werken worden in de tijd geplaatst, waardoor je een beeld krijgt van de verschillende kunsthistorische periodes.

Het programma is in vier delen opgesplitst.

- 1 Eerst plaats je werken en kunstenaars in de tijd, ondermeer op een tijdbalk.
- 2 Dan denk je na over wie beïnvloed kan zijn door wie. Je maakt ondermeer een tekst-beeldverhaal.
- 3 Vervolgens vergelijk je, aan de hand van de vergelijkingen tussen Rembrandt en Caravaggio op de site, zelf actief kunstwerken.
- 4 Ten slotte reflecteer je op wat je hebt geleerd. Je maakt een creatieve opdracht waarbij je een bijbeltekst en een schilderij bewerkt. Ook laat je jouw reactie via de website achter.

Iedereen kan zelfstandig deze webquest doorlopen. Gebruik de volgende sites:

- Voor de afbeeldingen:
WWW.RIJKSMUSEUM.NL
WWW.WGA.HU
WWW.ABCGALLERY.COM
- Voor de vergelijkingen tussen Rembrandt en Caravaggio:
WWW.REMBRANDT-CARAVAGGIO.NL
- Voor de bijbelse afbeeldingen en de bijbeltekst:
WWW.STATENBIJBEL.NET

De opdrachten kun je schriftelijk maar ook digitaal verwerken. Maak hierover afspraken met je docent. Je hebt je computer nodig om de verschillende sites te kunnen raadplegen.

INLEIDING

Tegenwoordig is het niet gemakkelijk om als kunstenaar authentiek en vernieuwend te zijn. Van alle kanten word je beïnvloed door beelden en inzichten. Via de media komt alles naar je toe.

In de Renaissance was dat anders. Het reizen kostte tijd en men leefde maar in een beperkt gebied binnen een kleine gemeenschap. Een enkeling trok de wijde wereld in en kwam terug met inzichten en ervaringen uit andere streken. Zo reisden sommige Vlaamse en Hollandse schilders naar Italië om de kunst te gaan zien. Zij bestudeerden en kopieerden de schilderijen van hun

voorgangers. Weer thuis maakten zij werk dat sterk beïnvloed was door de Italiaanse kunstenaars. Via deze kunstwerken namen de 'achterblijvers' kennis van de nieuwste ontwikkelingen. Ook Rembrandt was zo'n 'achterblijver'. Hij is zeker nooit naar Italië geweest, maar hij kende wel het werk van tijdgenoten die op reis waren geweest.

Bij de volgende opdrachten zoek je overeenkomsten tussen verschillende werken van verschillende schilders uit verschillende landen en soms ook verschillende tijden.

OPDRACHT

Vorbereidende opdracht

Wanneer je een goed beeld hebt van de Renaissance en haar kunstenaars, kun je deze opdracht overslaan.

Titel	Schilder
De zeven werken van barmhartigheid	Meester van Alkmaar
Cimon en Pero	Peter Paul Rubens
Het laatste avondmaal (The last supper)	Leonardo da Vinci
Madonna met de lange hals (Madonna with long neck)	Parmigianino

- Open de sites www.rijksmuseum.nl (onder Collectie -> Ontdek de collectie) en www.abcgallery.com of www.wga.hu. Zoek de afbeeldingen van de werken op en sla ze op.
- Teken een tijdlijn van de periode 1400 tot 1700.
- Print de 4 schilderijen en plaats de afbeeldingen bij de kunstperiode waaronder zij vallen: Middeleeuwen, Renaissance, Maniërisme, Barok.
- Motiveer je antwoord in minstens 25 woorden per afbeelding.
- Extra: In de afbeeldingen vind je kenmerken van de kunstperiode terug. Geef de kenmerken aan in de vier afbeeldingen, bijvoorbeeld met pijlen.

OPDRACHT 1

Ontmoeten en inspireren

Hieronder staat een aantal Italiaanse en Nederlandse kunstenaars uit de 15de tot en met de 17de eeuw:

Kunstenaar	Woonplaats	Leven	Werk
Rembrandt	Leiden/Amsterdam	1606 - 1669	De roof van Ganymedes (The rape/abduction of Ganymede)
Van Honthorst	Utrecht	1590 - 1656	Aanbidding der herders (Adoration of the shepherds)
Lievens	Leiden	1607 - 1674	Simson en Delila
Caravaggio	Milaan/Rome	1571 - 1610	Avondmaal te Emmaüs (Supper at Emmaus)
Michelangelo	Rome	1475 - 1564	Fresco's in de Sixtijnse kapel (Frescoes in the Sistine Chapel)
Titiaan	Venetië	1485 - 1576	Maria Hemelvaart (Assumption of the virgin)
Lastman	Amsterdam	1583 - 1655	De offerstrijd tussen Orestes en Pylades
Bol	Amsterdam	1616 - 1680	Venus en Adonis

- Zoek de afbeeldingen van de werken op de sites WWW.RIJKSMUSEUM.NL en WWW.ABCGALLERY.COM of WWW.WGA.HU en sla ze op.
- Maak een tijdbalk van 1400 tot 1700 waarop je de volgende gegevens van de schilders aangeeft:
  - het leven
  - de woonplaats
- Maak zichtbaar wanneer tijdens hun leven kunstenaars elkaars werk gezien kunnen hebben (bijvoorbeeld door pijlen of kleurvakken).
- Print de kunstwerken en plaats deze op de juiste plek op de tijdbalk.
- Vergelijk de kunstwerken met de vier kunstwerken uit de voorbereidende opdracht. Binnen welke kunstperiode passen de werken? Motiveer je antwoord in minstens 25 woorden.

OPDRACHT 2

Overeenkomsten en verschillen

- a Open de site WWW.REMBRANDT-CARAVAGGIO.NL
 Klik via het plaatje op de homepage door naar de ‘inleiding op de tentoonstelling’.

- b Lees de tekst en geef dan antwoord op de vragen:
  - 1 Noem twee overeenkomsten in het werk van Rembrandt en Caravaggio.
  - 2 Noem twee belangrijke verschillen in het werk van Rembrandt en Caravaggio.
  - 3 Werk van Caravaggio is niet eerder tegelijk tentoongesteld met werk van Rembrandt.
 Wat vind jij van deze combinatie van kunstenaars? Motiveer je antwoord.
  - 4 In opdracht 1 heb je afbeeldingen van zeven kunstenaars op de tijdbalk gezet.
 Welke kunstenaar kan wie hebben beïnvloed? Vul het schema in.
 Kijk eerst naar de jaartallen van de kunstenaars en de werken.
 Gebruik daarna pas een kunstsie of naslagwerk.

Kunstenaar	Door wie is hij beïnvloed?	Wie heeft hij beïnvloed?	Argumenten
Rembrandt			
Van Honthorst			
Caravaggio			
Michelangelo			
Titiaan			
Lastman			
Bol			

OPDRACHT 3

Navolgers

In de 16de en 17de eeuw was een schilder meer een vakman dan een kunstenaar. Veel schilders werkten in opdracht van de adel, pausen, kerken en rijke burgers. Italiaanse schilders werkten vooral voor kerkelijke instanties. Zij schilderden veel bijbelse onderwerpen en maakten veel altaarstukken voor kerken. De noordelijke schilders werkten vooral voor de gegoede burgerij. Zij maakten veel portretten en werkten in andere genres, zoals zeeslagen en stillevenen.

In beide streken leerde je het vak op een vergelijkbare manier. Op jonge leeftijd ging je in de leer bij een gevestigde schilder. In diens atelier was er veel werk te doen, zoals verf mengen of de kunstenaar assisteren bij

de voorbereidingen. Daarnaast schilderde en tekende de leerling het werk van zijn meester na. Op die manier kreeg hij de techniek in de vingers. Dit 'inslijpen' van de schilder- en tekenkunst was een langdurig proces. Gevorderde leerlingen hielpen de meester met het inkleuren van figuren tot het zelf schilderen van bijfiguren of details. Door dit leerproces was het niet vreemd wanneer leerlingen uiteindelijk net zo konden schilderen als hun meester. Zo goed zelfs dat kunstkeners in later jaren soms moeite hadden het onderscheid te maken tussen het werk van de meester en dat van zijn leerlingen. Dit probleem heeft zich ook voorgedaan bij het werk van Rembrandt en zijn navolgers.

Verskillende leerlingen van Rembrandt zijn later ook beroemde kunstenaars geworden. Van sommige van hun schilderijen dacht men lang dat het werk van Rembrandt was.

- a Zoek op www.rijksmuseum.nl de werken van Rembrandt en die van drie van zijn leerlingen:
  - Gerard Dou
  - Ferdinand Bol
  - Govert Flinck

- b Zoek drie werken van Rembrandt uit en zoek daarbij werken van Dou, Bol en Flinck die vergelijkbaar zijn.

- c Waarin komen zij overeen?

- d Waarin verschillen de werken?

OPDRACHT 4

Geïllustreerde kunstgeschiedenis

Je illustreert een stukje kunstgeschiedenis. Voor het beeldmateriaal gebruik je beelden van twee sites.

De tekst staat hieronder. Voeg de beelden zó in dat het een aangenaam leesbare tekst wordt.

- a Zoek de afbeeldingen van de werken op de sites WWW.RIJKSMUSEUM.NL en WWW.ABCGALLERY.COM of WWW.WGA.HU
- b Lees de tekst. Achter kunstenaars en begrippen staat . Dat betekent dat daar een afbeelding bij hoort. Zoek op de sites naar werken die volgens jou het beste in de tekst passen

Caravaggio was een leerling van Simone Peterzano die zelf in de leer was geweest bij de grote schilder Titiaan . Caravaggio werd bekend door zijn realistische voorstellingen van bijbelse verhalen en door zijn gebruik van licht en schaduw: *clair-obscur* . Kunstenaars vanuit het Noorden kwamen naar Rome om ondermeer de werken van Caravaggio , Titiaan en Michelangelo te bekijken. Zo ook de Utrechtse kunstenaar Gerard van Honthorst die erg onder de indruk was van het *clair-obscur* van Caravaggio en zijn gebruik van realistische figuren bij heilige onderwerpen. Van Honthorst werkte een tijd in Italië en bij terugkeer in Utrecht werd

hij beroemd door zijn 'kaarsen-schilderijen' . Hij en andere Italië-gangers kregen veel navolging en deze groep kunstenaars werd de 'Utrechtse caravaggisten' genoemd. Rembrandt moet via zijn leermeester Lastman hebben gehoord van Caravaggio. Ook kende hij het werk van de caravaggisten. Rembrandt werkte samen met Jan Lievens in één atelier en zij beïnvloedden elkaar natuurlijk ook. Al vanaf 1628 kreeg Rembrandt leerlingen in zijn atelier, zo als Gerard Dou , Ferdinand Bol en Govert Flinck . Sommige werken van deze leerlingen werden later gezien als 'echte' Rembrandts. Rembrandt heeft als leermeester grote invloed gehad op zijn leerlingen.

OPDRACHT 5

Kijk en vergelijk

- a Open de site WWW.REMBRANDT-CARAVAGGIO.NL
 Klik via het plaatje op de homepage door naar de vergelijkingen tussen Rembrandt en Caravaggio.
 Bekijk de details goed.
- b Open dan via de homepage onder het kopje 'Onderwijs' de inzoomers van werk van Gerard van Honthorst.
- c Beantwoord de volgende vragen:
  - 1 Waar zie jij overeenkomsten tussen de drie kunstenaars?
  - 2 En wat zijn de verschillen tussen Rembrandt-Caravaggio en Van Honthorst?

Titel werk Van Honthorst (inzoomer)	Plaatjes	Vergelijkingen Rembrandt-Caravaggio
De jonge drinker	afbeelding 1	Caravaggio, Jongen door een hagedis gebeten Rembrandt, Een schooljongen aan zijn lessenaar
Aanbidding der herders	afbeelding 2	Caravaggio, De maaltijd te Emmaüs Rembrandt, Het feest van koning Belsazar
Margareta Maria de Roodere en haar ouders	afbeelding 3	Caravaggio, De bekering van Maria Magdalena Rembrandt, Portret van een paar oudtestamentische figuren, genaamd 'Het joodse bruidje'
Simson en Delila	afbeelding 4	Caravaggio, Judith en Holofernes Rembrandt, De blindmaking van Simson

- d In de Van Honthorst-inzoomers zijn wel details aangegeven, maar is nog geen tekst ingevuld.
 Dat moet jij doen. Gebruik als inspiratiebron de Rembrandt-Caravaggio-vergelijkingen
 volgens bovenstaand schema. Print de afbeeldingen en schrijf korte beschrijvingen bij de
 details zoals ook is gedaan in de vergelijkingen.

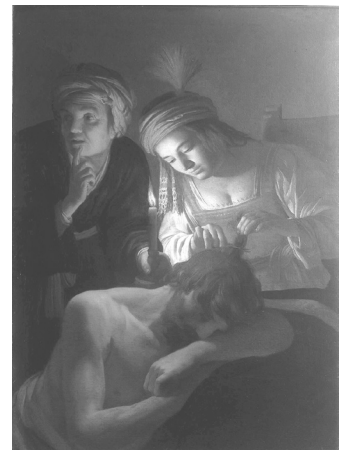
afb. 1

afb. 2

afb. 3

afb. 4

OPDRACHT 6

Zelfportretten

Maak je eigen vergelijkingen en teksten bij de volgende twee beelden.
Het zijn allebei zelfportretten op 22-jarige leeftijd.

- a Zoek op de sites www.rijksmuseum.nl en www.wga.hu de volgende kunstwerken en print ze uit :
  - Rembrandt Zelfportret op jeugdige leeftijd
  - Caravaggio De zieke Bacchus (Sick Bacchus)

- b Maak een vergelijking zoals op de Rembrandt-Caravaggio-site. Schrijf nummertjes in de afbeeldingen en werk de vergelijking op papier of digitaal uit.

OPDRACHT 7

Geïllustreerde bijbelse vertellingen

- a Open de site WWW.STATENVERTALING.NET.
 Zoek de bijbelse verhalen en de werken van Caravaggio en Rembrandt die in het schema genoemd worden.

Kunstenaar	Titel	Bijbelverhaal
Caravaggio	Avondmaal te Emmaüs	Lucas 24:31
Rembrandt	De maaltijd in Emmaüs (versie 1628 of 1648)	Lucas 24:31
Caravaggio	De begrafenis van Christus	Marcus 15:46
Rembrandt	De afneming van het kruis	Johannes 19:38
Caravaggio	Het offeren van Izak	Genesis 22:10
Rembrandt	Jakob worstelend met de engel	Genesis 32:25

- b Lees de bijbelse vertellingen. Kies één van de vertellingen en daarbij één werk van Rembrandt of Caravaggio. Schrijf in 75 woorden de motivatie voor juist deze kunstenaar bij dit verhaal. Denk aan: meest/minst realistische voorstelling/figuren, meest/minst religieuze voorstelling, goed/geen goed voorbeeld van Barok, kleurgebruik/compositie/houding, met deze afbeelding kun je gelovigen... etc.
- c Herschrijf het verhaal met meer emotie en dramatiek zodat de tekst beter past bij de stijl van de afbeelding. Je mag ook de tekst op een andere manier in, op of naast het beeld zetten.
- d Print het beeld en bewerk het. Maak van tekst en beeld één geheel waarbij de tekst ook een beeldende functie krijgt. De afbeelding moet wel herkenbaar blijven.
- e Kies passende muziek bij deze vertelling en het bijbehorende beeld.

OPDRACHT 8

Reacties van het publiek

Op de site www.rembrandt-caravaggio.nl kunnen bezoekers een reactie geven op de site en de tentoonstelling Rembrandt-Caravaggio. Schrijf een beknopte reactie bij één schilderij en neem hierin mee wat je tot dusver hebt ontdekt via de opdrachten.